

tradrachmą i staterem posiadał równowartość 4 denarów względnie 4 drachm albo 2 didrachm. Z kolei denar odpowiadał 16 asom, 64 kwadransom albo 128 leptonom, podczas gdy talenty i miny traktowano przeważnie jako jednostki obliczeniowe; mina stanowiła równowartość 100 denarów, zaś talent 6000. Dodatkowych informacji dostarcza Tosefta, w którym poziom zależności nominalowych odbiega od tradycyjnego. As, niekiedy określany jako as italski, odpowiada tu $\frac{1}{24}$ denara /1/, gdy 6 moah srebra stanowi równowartość 1 denara. I dalej 1 moah srebra /obol, minuta/ odpowiada 2 dupondiusom, 1 dupondius 2 asom, 1 as 2 semisom, 1 semis 2 kwadransom i 1 kwadrans 2 pruta¹².

W niektórych partiach tekstów talmudycznych jest mowa o jeszcze wyższym kursie denara, który pod względem wartości rynkowej odpowiadał 32 asom. Świadczy to dobitnie o mało stabilnym poziomie wymiany nominalów, a pośrednio o słabości i do pewnego stopnia przypadkowości palestyńskiego systemu monetarnego. Daje się zauważyć wyraźny brak integracji stosunków pieniężnych w prowincji, połączony z zachwianiem równowagi rynkowej, będącej w głównej mierze rezultatem ówczesnej polityki władz rzymskich.

Przed przystąpieniem do analizy tekstów Nowego Testamentu, należy zaznaczyć, że występujące tam sumy pieniężne rzadko traktowano jako realnie istniejące jednostki płatnicze; równie nieufnie odnoszono się do wszelkich wzmianek o cenach. Nie można jednak w pełni zgodzić się z podobnym stanowiskiem bez porównania ich z danymi pochodzącymi z innych źródeł zwłaszcza, iż teksty hebrajskie wielokrotnie wspominają o poziomie wartości rynkowych niektórych towarów. Jeżeli przy tym uwzględni się, że ceny w starożytnym Rzymie w okresie cesarstwa stanowią teren szczególnie dogodny do prowadzenia badań porównawczych, to posiadana baza źródłowa zostanie wyraźnie poszerzona, stwarzając możliwość dokładniejszego określenia siły nabywczej i wartości numizmatycznej sum cytowanych w Nowym Testamencie.

Poziom cen podstawowych artykułów w Palestynie uchodzi według zgodnej opinii autorów starożytnych i współczesnych za

12 Baba Batra 5, 11-2; Eduy. 4, 7; Kidd. 1, 1 i 12 a; Lambert, art.cyt., 229 nn.; Rops, dz.cyt., 238; A. Ben-David, Jewish and Roman bronze and copper coins, "Palestine Exploration Quarterly" 103/1971/ 109-129; Z. Żabiński, Trzydzieści sre-